

Tovstenko V. Jargons as the Source of Vernacular Refreshment.

The article analyzed the main aspects of jargon vocabulary, defined its place in a structure of modern Ukrainian. It is proved that jargons are the source of vernacular refreshment, which first of all are based on elements of national language, which because of different reasons were not entered to the structure of its literary language, or were deleted from it during the phases of development. It is declared that because of vernacular jargon vocabulary gets into literary language. It is established that from the end of 80-th, 20-th century, we can see the intensification of jargon using in such parlances: colloquial, fiction, publicistic. The reason is the weakening in demands for rules pursuant in literary Ukrainian. There is meaning of "jargon", and determined the demands, by what these words get jarg, notation in Ukrainian dictionaries. It is clarified features of jargon usage, declared in fiction materials and in publicistic texts.

Key words: jargon, vernacular, argo, slang, interjargon, professionalism, business slang.

Євгенія Токарь
(Кіровоград)

УДК 811.111'276.6:656.7

**РАДІООБМІН ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ:
ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ**

У статті стисло охарактеризовано авіаційну англійську мову, яка використовується в галузі радіоперемовин між пілотом та диспетчером управління повітряним рухом, є півштучною, спеціально створеною з метою використання в професійній сфері. Наголошено, що для варіанту англійської мови, яким користуються авіаційні фахівці в своїй професійній діяльності, специфічним є використання професійної фразеології та технічних термінів, що дає змогу стверджувати про поєднання в ньому елементів технічної, професійної та загальної англійської мови. Важливими ознаками мови радіообміну цивільної авіації є лаконічність, однозначність та чіткість. В роботі проведено аналіз фонетичних рис радіообміну, а також детальну характеристику граматичних особливостей, як одних з найчисельніших відмінностей мови авіаційного спілкування в порівнянні із загальною англійською. Підкреслено, що стилістично професійна комунікація між пілотом та авіадиспетчером характеризується нейтральністю, імперсональністю й відсутністю висловлювань з емоційним відтінком.

Ключові слова: авіаційна англійська мова, радіообмін цивільної авіації, фразеологія, діалог.

Постановка проблеми. Мова обслуговує різні сторони суспільного життя, різноманітними є сфери її вияву та цілі використання. Як соціальне явище мова виконує низку функцій, головною з яких є комунікативна. Процеси інтеграції та диференціації в науці, а також розвиток виробничої сфери стали підґрунтям до формування й розвитку в системі національної мови особливих підсистем, мов професійної комунікації, що використовуються в спеціальних сферах суспільних відносин, обслуговуючи спілкування кола осіб, обмеженого певною професійною діяльністю. Виникаючи в межах якогось колективу, який об'єднаний за принципом єдності професійної діяльності, такі мови розвиваються по мірі того, як розвивається галузь, що їх потребує. На сьогодні мовознавство розглядає фахові мовні підсистеми переважно як функціонально зорієнтовані відгалуження національної мови в окремо визначеній сфері практичного застосування знань професійної спільноти.

Мови, створені спеціально для функціонування в певній сфері, називають операційними. Операційні мови є результатом адаптації природньої мови до конкретних завдань використання. В основі мови радіообміну лежить фразеологія. Загальновизнаним є той факт, що операційні мови ефективні лише в контексті звичайних передбачуваних професійних ситуацій. Ефективність використання фразеології в якості засобу комунікації пояснюється взаємодією на екстралінгвістичному та інтралінгвістичному рівнях. Фактично фразеологія пов'язує дві системи: структурну систему англійської граматики й понятійну систему даної професійної сфери. У непередбачуваних й надзвичайних ситуаціях більш ефективним є використання природньої мови. Роль природньої мови в операційній зводиться до того, аби

заповнювати прогалини в комунікації, коли стандартна фразеологія не підходить. Операційні мови менш універсальні, але більш пристосовані до конкретних завдань, ніж природні мови.

Авіаційна англійська мова, яка використовується в галузі радіоперемовин між пілотом та диспетчером управління повітряним рухом, належить до півштучних мов, спеціально створених з метою використання в професійній сфері. Сферою використання радіообміну є професійні відносини між пілотом і диспетчером управління повітряним рухом під час виконання ними своїх службових обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо вивчення різноманітних аспектів англійської авіаційної мови, то в лінгвістичній науці відомі роботи вітчизняних вчених, зокрема Т. О. Мальковської, О. В. Акімової, О. В. Ковтун, Є. В. Кміти, В. А. Колосва, присвячені семантиці лексичних компонентів мови фахівців галузі повітряних перевезень, порівнянню англійської й російської авіаційних терміносистем, дослідженню мови як чинника безпеки польотів. Не обійшли стороною досліджувану проблему зарубіжні фахівці, роботи яких присвячені здебільшого вивченню структури авіаційної англійської мови (М. Мігсуомі, Дж. Мелл, Г. Емері, К. О'Брайен, А. Куковец). Однак, не зважаючи на це, дослідження особливостей та характерних рис, зокрема граматичних й фонетичних, англійської мови радіообміну цивільної авіації недостатньо висвітлене в сучасних наукових джерелах.

Фахові мови, створені на основі норм і правил стандартної мови, мають специфічні характерні риси на різних рівнях мовної системи. Засоби мови, користування якими буде оптимальним та ефективним для кожного окремого комунікативного процесу, визначаються екстралінгвістичними умовами спілкування, властивими кожній із сфер життєдіяльності. Наша мета полягає в характеристиці та аналізі особливостей мови радіообміну як різновиду мови, якою послуговуються фахівці галузі повітряних перевезень під час виконання типового завдання їхньої професійної діяльності – ведення радіозв'язку. Досягнення поставленої мети вбачаємо в розв'язанні таких завдань: надання загальної характеристики мови радіообміну цивільної авіації; аналізі граматичних та фонетичних її ознак.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для варіанту англійської мови, яким користуються авіаційні фахівці в своїй професійній діяльності, специфічним є використання професійної фразеології та технічних термінів, що дає змогу стверджувати про поєднання в ньому елементів технічної, професійної та загальної англійської мови. Підмову радіообміну Т.О. Мальковська розглядає як сукупність фонетичних, граматичних і лексичних одиниць мови, що обслуговують мовленнєве спілкування учасників повітряного руху (авіаційного диспетчера і пілота) під час виконання польоту і подану в діалогах пілот – авіаційний диспетчер [4, с. 15].

Із функціонального погляду радіообмін являє собою ієрархічно організовані мовленнєві акти, об'єднані у висловлювання діалогічного плану [1, с. 254]. Радіообмін – усне спілкування, що здійснюється на базі лексико-термінологічних «заготовок», мовленнєвих кліше, застосування яких є обов'язковим відповідно до вимог ведення радіоперемовин. Діалог-спілкування під час ведення радіообміну має низку відмінних рис в порівнянні зі звичайним діалогом на побутову тему. Діалогічне мовлення ситуативне, передбачуване, тісно пов'язане з умовами, в яких відбувається мовленнєве спілкування. Повідомлення не створюються кожного разу заново, а добудовуються до попередньо висловлених або до виконуваних дій. Це мовлення контекстне і стисле через знання членами екіпажу ситуацій і застосування ними спеціальної професійної лексики, авіаційної фразеології. Діалог як форма мовленнєвого спілкування являє собою форми взаємодії, що зазнають постійних чергувань, порівняно швидку зміну акцій і реакцій комунікантів. Зайняті спільною діяльністю партнери обмінюються репліками такого типу: запит інформації – повідомлення інформації, перепитування – повторення інформації, наказ – підтвердження наказу, повідомлення інформації – підтвердження отримання інформації. Особливістю діалогів між членами екіпажу є їх цілеспрямованість і швидкий темп, що пов'язано з лімітом часу на спілкування. Чим довший процес спілкування, тим менше часу лишається на виконання операцій із керування літаком, а в результаті частина операцій не виконується чи виконується з порушеннями й помилками, що може призвести до авіаційних подій. Усно-розмовне діалогічне мовлення РЦА будується відповідно до принципу економії. Окрім цього, відсутній візуальний контакт між партнерами, тому під час повідомлення чи

отримання інформації немає суб'єктивних факторів (міміка, жести), які б впливали на розуміння.

Комунікація в системі радіообміну характеризується такими параметрами:

- лаконічність, однозначність, чіткість;
- відносна свобода побудови висловлювань;
- типова «фразеологія», що передбачає максимальне використання стандартних слів і фраз, чітку й зрозумілу вимову, уникнення багатослів'я у звичайних умовах;
- використання нестандартних мовних одиниць в нестандартних умовах;
- сувора тематична спрямованість змісту;
- переважне використання однослівних термінологічних одиниць й двокомпонентних термінологічних словосполучень;
- в якості комунікативних цілей тексту виступають: інформування (повідомлення), запит, контроль, який реалізується в команді або забороні;
- під час ведення радіообміну в звичайних умовах спілкування характеризується стилістичною нейтральністю, відсутністю емоційного ставлення до подій за рахунок використання термінів;
- радіообмін за нестандартних умов відрізняється стилістичними прийомами, які означають виникнення емоційного забарвлення, виразністю, зменшенням дистантності, характерної для стандартної комунікації [1].

Зазначені вище особливості радіообміну цивільної авіації забезпечуються лексичними, фонетичними, граматичними й стилістичними мовними засобами. Відтак, детальніше розглянемо мовні характеристики радіообміну.

З погляду фонетики слід зазначити, що радіообмін ґрунтується не на суворому дотриманні вимовних норм, а на забезпеченні зрозумілості висловлення, що допускає відхилення від стандартної вимови, викликані вимовними акцентами користувачів англійської мови в сфері авіації [5, с. 18].

Фонетичні характеристики мовлення фахівців галузі повітряних перевезень загалом підкоряються нормам загальної англійської мови, однак специфічна вимова цифр та наявність особливого фонетичного алфавіту забезпечують чіткість та однозначність висловлювань. Радіотелефонний алфавіт (*Alpha, Bravo, Charlie, Delta, Echo, Foxtrot, Golf, Hotel, India, Juliett, Kilo, Lima, Mike, November, Oscar, Papa, Quebec, Romeo, Sierra, Tango, Uniform, Victor, Whiskey, X-ray, Yankee, Zulu*) є стандартизованим способом вимови літер для передачі складних для сприйняття на слух слів, скорочень, позивних з метою зменшення кількості помилок. Ще однією особливістю мови радіообміну на фонетичному рівні є особлива вимова числівників (*ZE-RO, WUN, TOO, TREE, FOW-er, FIVE, SIX, SEV-en, AIT, NIN-er, DAY-SEE-MAL, HUN-dred, TOU-SAND*), що дозволяє уникнути збою комунікації. Іншим аспектом є те, що всі числа, що позначають позивний повітряного судна, ешелон, відносний курс, напрям та швидкість вітру, код відповідача, номер смуги, установку висотоміра, час, передаються у їхній цифровій послідовності, тобто кожне число вимовляється як набір цифр, що його складають, наприклад: **RWY two five** – ЗПС 25; **QNH one zero one five** – тиск, приведений до рівня моря 1015; **wind one seven zero degrees six zero knots** – вітер 170 градусів 60 вузлів, **flight level one four zero** – ешелон 140; **heading one zero zero** – курс 100. Однак, числівники, що передають абсолютну висоту, хмарність, видимість, дальність видимості на злітно-посадковій смузі, вимовляються як цілі сотні й цілі тисячі. Наприклад, **altitude seven hundred** – абсолютна висота 700; **cloud height two thousand five hundred** – хмарність 2500; **visibility one thousand** – видимість 1000; **runway visual range one thousand six hundred** – дальність видимості на смузі 1600 [2].

Чи не найчисельніші відмінності мови радіообміну в порівнянні із загальною англійською спостерігаються на граматичному рівні. Відтак, характерним є процес редукції, який змушує слухача поновити все повідомлення. Передається лише логіко-семантична частина повідомлення, в той час як аспектно-темпоральні дані можуть бути поновлені засобами екстралінгвістичних знань про ситуацію. Різноманітні види опущення спрямовані на зменшення морфологічних та синтаксичних характеристик, концентруючи увагу лише на значенні. Для мови радіообміну властивими є:

1) опущення допоміжних дієслів та дієслів-зв'язок: **Crossing runway** замість **I am crossing the runway**; **Runway in sight** замість **Runway is in sight**;

2) незначне використання артиклів (неозначений артикль майже завжди піддається редукуванню, означений зустрічається дещо частіше): **Vacate runway**; **Light aircraft departing...**;

3) опущення прийменників: **Do you agree departure from...?** замість **Do you agree to a departure from...?**;

4) опущення підмета (який зазвичай має бути виражений займенником): **Will report** замість **I will report**; **Stopping** замість **I am stopping**; **Approaching glide path** замість **You are approaching glide path**.

Однак, незважаючи на те, що у фразеології радіообміну використовуються опущення та еліптичні конструкції, вірна інтерпретація висловлювання слухачем забезпечується стандартними граматичними структурами. Контекст та ситуативні підказки допомагають пілоту й диспетчеру зрозуміти один одного. На думку А. О. Вотнсада причинами використання опущень та еліптичних граматичних конструкцій є сама природа радіообміну, яка визначається ситуаційним контекстом. Головною особливістю для тих, хто користується фразеологією радіообміну, є опущення таких пунктів й слів, які легко можуть бути виведені з контексту [6]. В той самий час в мові радіообміну спостерігається низька рекурентність еліптичних речень, у яких пропускаються комунікативно значущі елементи. Це пояснюється тим, що, незважаючи на високий ступінь передбачуваності вживання мовних одиниць, внаслідок тематичної обмеженості, повторюваності ситуації спілкування та наявності мовного стереотипу, учасники комунікації, щоб уникнути помилок при передачі й декодуванні повідомлення, виключають редукацію повнозначних членів речення.

Окрім значного використання еліптичних конструкцій особливістю англomовного радіообміну є незначна кількість заперечних речень; заперечення більшістю виражені лексичними засобами: **You are unreadable**; **ILS unserviceable**. Видо-часові форми дієслів дійсного способу представлені переважно теперішнім неозначеним, теперішнім тривалим і майбутнім неозначеним часом. Широко застосовуються дієслівні форми наказового способу: **Descend to flight level 200**; **Vacate runway. Report vacating**.

До характерних рис англomовного радіообміну як на лексичному, так і на граматичному рівнях відносять повтори, які в діалогах між пілотом та диспетчером виконують специфічні функції, до яких належать: а) встановлення і перевірка каналу зв'язку; б) дублювання основної інформації з метою виключення можливих помилок під час її передачі і декодування.

Підмова радіообміну відрізняється від природньої мови високим ступенем надлишковості. Високий ступінь повторюваності мовних одиниць всіх рівнів зумовлений високим ступенем повторюваності ситуацій, для опису яких використовуються в якості обов'язкових стереотипні засоби вираження. Це й робить мову радіообміну надзвичайно надлишковою. Причиною надлишковості є необхідність дублювання інформації, аби уникнути помилок під час її передавання й декодування. У повітряних переговорах обов'язковий повтор певних вказівок авіадиспетчера (*read back*) використовується для підтвердження того, що пілот декодував повідомлення авіадиспетчера у повній відповідності з комунікативними намірами останнього.

Отже, значна кількість повторів в діалогах радіообміну пояснюється екстралінгвістичною специфікою повітряних переговорів, а саме: 1) тематичною обмеженістю; 2) комунікативною ситуацією, що постійно повторюється й визначає напрям розвитку діалогу, його структуру й лексичне наповнення; 3) вимогою одноманітності, що призводить до стандартизованості висловлювань й використання більшої кількості зворотів-кліше [3, с. 101].

В діалогах радіообміну зустрічаються паралельні конструкції, повторення тої самої граматичної форми, а також поєднання паралельних конструкцій з лексичним повторенням:

CTL: ... descend to altitude 2000 feet, QNH 1013.

PIL: Descending to altitude 2000 fet QNH 1013...

Стилістично професійна комунікація між пілотом та авіадиспетчером характеризується нейтральністю, імперсональністю й відсутністю висловлювань з емоційним відтінком.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, радіообмін як фахова мова використовується фахівцями галузі повітряних перевезень, мовлення яких спрямоване на обміні професійною інформацією під час польоту за допомогою радіотелефонного зв'язку. Для нього характерною є низка лінгвістичних особливостей, що відрізняють його від інших професійних мов, а також природньої англійської. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в детальному аналізі лексичних особливостей підмови радіообміну цивільної авіації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акимова О. В. Типология дискурса в профессиональной коммуникации / О. В. Акимова, М. И. Солнышкина // Актуальные проблемы теории коммуникации. – СПб. : Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 253–270.
2. Документы по ведению радиосвязи. Doc 9432, Manual of Radiotelephony, 2002.
3. Дупикова Н. Н. Функции повторов в подязыке радиообмена пилот – диспетчер / Н. Н. Дупикова // Studia Linguistica - Выпуск 6. – 2012. С. 99-106.
4. Мальковская Т. А. Англо-русские соответствия в языковой структуре радиообмена в режиме общения пилот-авиадиспетчер: дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Мальковская Татьяна Александровна. – Пятигорск, 2004. – 163 с.
5. ICAO Manual on the Implementation of ICAO Language proficiency Requirements (Doc 9835 AN/42/ International Civil Aviation Organization. – Montreal, 2004. – 149 с.
6. Vatnsdal A. O. A register analysis: The language of Air traffic Control. Occasional papers in Systematic Linguistics. Vol. 1, 1987. – Pp. 43-83.

Токаръ Е. Радиообмен гражданской авиации: лингвистические особенности и характерные черты.

В статье кратко охарактеризован авиационный английский язык, который используется в области радиопереговоров между пилотом и диспетчером управления воздушным движением, является полусинтетическим, специально созданным с целью применения в профессиональной сфере. Отмечено, что для варианта английского языка, которым пользуются авиационные специалисты в своей профессиональной деятельности, специфическим является использование профессиональной фразеологии и технических терминов, что дает возможность утверждать о сочетании в нем элементов технического, профессионального и общего языка. Важными признаками языка радиообмена гражданской авиации являются лаконичность, однозначность и четкость. В работе проведен анализ фонетических черт радиообмена, а также детальная характеристика грамматических особенностей, как одних из самых многочисленных отличий языка авиационного общения в сравнении с общим английским. Подчеркнуто, что стилистически профессиональная коммуникация между пилотом и авиадиспетчером характеризуется нейтральностью, имперсональностью и отсутствием высказываний с эмоциональным оттенком.

Ключевые слова: авиационный английский язык, радиообмен гражданской авиации, фразеология, диалог.

Tokar E. Civil Aviation Radiotelephony: Linguistic Peculiarities and Characteristic Features.

The paper provides brief characteristics of aviation English which is used in the field of radio communication between a pilot and an air traffic controller. This kind of language is half-artificial, deliberately created to be used in professional sphere. It is remarked that for the variant of the English language practiced by aviation specialists in their professional activity it is specific to the use professional phraseology and technical terms which enables us to claim that it combines elements of technical, professional and general language. The important features of civil aviation radiotelephony communication are concision, non-ambiguity and clarity. The article gives the analysis of radiotelephony phonetic features and detailed characteristics of grammar peculiarities as the most numerous differences of aviation language from general one.

Key words: aviation English, civil aviation radiotelephony, phraseology, dialogue.